

Informaation turhuus*

Timo Kuronen

Tietoyhteiskunnan voimaperäisen kehittämisen ärsyttävimpiin ongelmiin kuuluu ihmisen heikko oppimiskyky. Vaikka informaatiovarannot kasvavat kiihtyvällä vauhdilla, tietäminen ei näytä lisääntyvän ja oppiminen on yhtä vaivalloista kuin se on luultavasti aina ollut. Lajikohtainen (fylogeneettinen) oppimiskyky kehittyy äärimmäisen hitaasti, jos lainkaan. Yksilökohtaisen (ontogeneettisen) oppimiskyvyn ongelmien kanssa jokainen enemmän tietämisestä kiinnostunut joutuu tuskailemaan läpi elämänsä — kehitystä ei juurikaan tapahdu.

Toinen yhtä lailla vakava tietoyhteiskunnan kehittämisen ongelma liittyy informaation säilymiseen. Aineistot säilytetään enenevässä määrin sähköisessä muodossa. Mitä nopeammin teknologia kehittyy, sitä lyhytikäisempiä ovat tietovälineet ja osittain myös tallennusmuodot. Papyruskääröt, pergamenttirullat ja savitaulut ovat säilyttäneet niihin ”tallennetun” informaation käyttökelpoisessa muodossa vuosituhansia. On mahdollista, että tietotekniikka ei koskaan pysty kehittämään tietovälinettä, joka olisi yhtä pitkäikäinen. Hyvin perustein voidaan väittää, että tietotekniikan käyttö tekee arkistoinnista suoranaisten painajaisen.

Uuden tiedon oppimisen vaikeus ja informaation säilyttämisen vaikeus johdattavat lopulta samaan kysymykseen: mitä me viime kädessä voimme antaa lapsillemme ja yleensäkin jälkipolville tiedollisessa mielessä perinnöksi. Lapset näyttävät toistavan samat virheet omassa elämässään, joihin vanhemmat syyllistyivät — kaikesta neuvomisesta huolimatta, tai ehkä juuri sen takia. Edes kokonaisen kirjaston antaminen perinnöksi ei saa aikaan sitä toivottua vaikutusta, että kirjoihin tiivistynyt viisaus siirtyisi vastaavalla tavalla perinnöksi.

Ehkäpä vastaus asettamaani kysymykseen on löydettävissä ’oraakkelilta’. Mike Leigh’n ohjaamassa elokuvassa *Career Girls*

* Julkaistu *Tiedepolitiikka*-lehdessä, 26(1), 2001.

(1997), upeasti näyttelivät päähenkilöt (Katrin Cartlidge ja Lynda Steadman) hakevat vastauksia kulloisiinkin ongelmiinsa Emily Bronten romaanista *Humiseva harju*. Vastausta haetaan avaamalla kirja satunnaisesta (so. kohtalon sormen osoittamasta) kohdasta samalla kun hoetaan ponnekkaasti: Mzzz Bronte, Mzzz Bronte, tell me this or that!

Seuraavassa esittämäni vastaukset saattavat epäluuloisen lukijan silmissä todella näyttää oraakkelimaisilta. Esitän ne kuitenkin vakavasti harkittaviksi. Kun seuraavaksi siteeraan ja tulkitSEN kah-ta suosikkiromaaniani, vetoan kanadalaisen filosofi Charles Taylorin käsitteeseen *epifania* (1989). Taylorin mukaan parhaat taiteilijat pystyvät kaunokirjallisin keinoin hahmottelemaan sellaisia vastauksia ihmiskunnan suuriin kysymyksiin, joihin tiede on kyvytön vastaamaan. Osittain kyseessä ovat kysymykset, joita tiede ei pysty edes artikuloimaan.

Hermann Kasack ja kaiken katoavaisuus

Vuonna 1947 heti toisen maailmansodan jälkeen saksalainen kirjailija Hermann Kasack (1896–1966) julkaisi pääteoksensa *Kaupunki virran takana*. Teos on suomennettu ja se ilmestyi lyhennettynä laitoksena vuonna 1952. Kasack ja hänen tuotantonsa ovat Suomessa nyttemmin jokseenkin tuntemattomia. Suomenkieliset kirjallisuuden historiat eivät häntä lainkaan mainitse. Vanhemmissa tietosanakirjoissa Kasackista on korkeintaan lyhyt maininta. Aikanaan hänen teostaan pidettiin kuitenkin vuosisadan merkittävimpiin teoksiin kuuluvana. Vuonna 1953 Kasack nimitettiin Saksan kielen ja kirjallisuuden akademian presidentiksi.

Kasackin kirja alkaa seuraavasti:

Junan hidastaessa vauhtia ja ajaessa verkkaan ison joensillan yli, joka oli juuri ennen pääteasemaa, astui Robert osastonsa ikkunaan ja loi vielä silmäyksen taaksejäävään maahan. Vihdoinkin perillä! Syvään hengähtäen hän näki alhaalla rajavirran jyrkän uoman. Sen molemmiin puolin levisi laaja vyöhyke liettyneitä vierinkiviä, jotka aikaisin saapunut kesä oli kuivat-tanut. Varhainen aamunsarastus valoi kaiken ylle tiukkuvaa hämyään. (Kasack 1947, 5)

Kirjan päähenkilö, tohtori Robert Lindhoff, on kutsuttu outoon kaupunkiin suorittamaan tehtävää, jonka täsmällinen luonne ei ole ennalta selvillä.

Tapahtumat etenevät verkkaisesti ja jotenkin unenomaisesti tässä tuntemattomassa kaupungissa. Vasta pitkälle luettuaan lukija oivaltaa yhdessä kirjan päähenkilön kanssa, että kyseessä on vainajain kaupunki, todellakin kaupunki virran takana. Eräs kaupungin tehtävistä tuntuu olevan kaiken inhimillisen kulttuurin seulominen ja oleellisen arkistointi.

Toisin kuin kaikkien Herramme valtakuntien kirjastoissa ja tutkimuslaitoksissa, joissa kaikkea sattumalta koolle kertynyttä säilytetään joko sitä käyttäen tai käyttämättä, tapahtuu meidän arkistossamme jokaisen lisäyksen kohdalla automaattisesti kaiken sinä hetkenä tallessa olevan samansukuisen ajatusvaraston seulonta ja suodatus. (mt., 55)

Erityisesti kaupunkiin saapuvat kirjailijat ja tutkijat ovat kiinnostuneita oman elämäntyönsä tulevasta kohtalosta. Näin Kasack:

Eräs kirjailija oli tuonut mukanaan nahkaisessa matkalaukussa täydellisen laitoksen teoksiaan ja kirjoitelmiaan. [...] Nyt hän halusi luovuttaa roponsa arkiston aarreaittaan muistolahjaksi tulevaisuutta varten. [...]

Kirjailija tarkasteli tyytyväisenä teosriviä, joka sisälsi hänen elämäntyönsä. Kun hän vielä kerran aikoi ottaa yhden kirjansa käteen, se ratkesi liitoksistaan, paperi mureni ja hajosi tomuksi. Tyrmistyneenä hän peräytyi askelen, tarttui varovasti seuraavaan niteeseen, joka tuokion ajan säilytti muotonsa, kunnes yhtäkkiä lohkesi kuin kasa paksua sikarintuhkaa. (mt., 191–192)

Aineistosta tuhoutuu tai tuhotaan valtaosa ilman jatkokäsittelyä. Esimerkinomaisessa arkistovirkailijan laskelmassa 7839 tulleesta konvoluutista oli karenssitta poistettu 7308.

Kirjan loppupuolella Robertille selviää arkiston käyttömahdollisuus vielä elävien käytössä, kun hän oivalsi, että arkistossa liikkuu muitakin kuin virkailijoita:

Kronikoitsija havaitsi piankin, selitystä kaipaamatta, että oli kysymys elävien ihmisten vierailusta, etenkin näkijäin ja runoilijain, jotka huomishetkinään saapuivat tänne arkistoon.

Horteessa kuin unissakävijät he liikkuvat unen ja hulluuden kapealla rajalla. He etsivät totuutta, mihin hintaan tahansa, oman elämänkin hinnalla he uppoutuivat tutkimaan ilmiöiden tarkoitusta. He hakivat ilmestystä ja löivät kuin lähteenetsijät elämän vettä henkensä yksinäisestä kalliosta juottaaksensa ajallisuudessa elävät, ja sillä välin monet joivat ennen aikojaan katkeraa kuoleman vettä. (mt., 249)

Kasackin näkemykset kaiken katoavaisuudesta ovat osin pessimistisiä, osin lohdullisia. Ajatus kohtalonomaisesta arbitraattorista, joka seuloisi esille todella tallettamisen arvoisen ja antaisi muun hajota tomuksi on sekä arkistoalan että atk-alan ammattilaisille hyvin kiehtova.

Kasack julkaisi kirjansa heti toisen maailmansodan jälkeen ja inhimillisen kulttuurin tila ja tulevaisuus huolestuttivat häntä ymmärrettävistä syistä.

Hermann Hesse ja haasteeseen vastaaminen

Toisen maailmansodan aikoihin osuu myös toinen profeetallisia näkemyksiä sisältävä teos. Kyseessä on Hermann Hessen *Lasihelmipeli*, joka julkaistiin vuonna 1943. Suomeksi teos ilmestyi vuonna 1972 (Hesse 1943). Teos on Hessen pitkän kirjailijanuran päätös ja huipennus. Kirjan julkaisemisen hetkellä hän oli jo 65 vuotta vanha. Kyseessä ei siten ollut nuoren kirjailijan nuorille lukijoille tarkoittama tieteellinen fantasia. Kyseessä oli vanhan ja kokeneen kirjailijan syvälinen ja huolella harkittu näkemys maailman kulttuurisesta tilasta. Tässä yhteydessä ei liene tarpeen esitellä kirjan juonta; oletan että jokainen tuntee sen riittävän hyvin.

Berkeleyn yliopiston saksan kielen ja kirjallisuuden professori Joseph Mileck julkaisi Hessen elämänuraa ja tuotantoa esittelevän teoksen vuonna 1978 (Mileck 1980). *Lasihelmipelin* esittelyyn Mileck käyttää yli 60 sivua. Mileck raportoi hyvin huolellisesti teoksen synthyistorian ja rakenteen hahmottumisen. Erityisen mielenkiintoisia

ovat Mileckin yksityiskohtaiset tiedot Hessen harrastamasta kulttuurihistoriallisesta leikkittelystä henkilöiden ja paikkojen nimillä. Tavalinenkin lukija osaa yhdistää vanhan pelimestari Thomas von der Traven nimen Thomas Manniin. Monet muut kytkennät ja hienovaraiset viittaukset ovat sen sijaan vaikeammin tavoitettavissa.

Mileckin tapa esitellä itse kirjan varsinaista sanomaa on kuitenkin ongelmallinen. Jos Mileckin tapaan tutkisi vaikkapa Picasson taulua Guernica, tutkinta etenisi jotenkin seuraavasti: Ensin kirjattaisiin huolella taulun syntyyn johtanut kehityshistoria. Sitten taulu revittäisiin kehyksistään, maali raaputettaisiin irti ja suoritettaisiin kemialliset analyysit, joilla saataisiin tarkka selko niistä ainesosista, joista taulu koostuu. Taulun varsinainen sanoma jäisi tällä tavoin kuitenkin tavoittamatta.

Vastaavalla tavalla Mileck hyvin seikkaperäisesti todistaa, että Lasihelmipeli *ei* ole vuosien 2200–2400 ennakoitua kulttuurihistoriaa vaan kyseessä on Hessen psykologinen omaelämäkerta jälleen kerran uudella tavalla esitettynä (kuten itse asiassa kaikissa edeltävissäkin teoksissa). Tämä ei kuitenkaan mielestäni ole se asia mistä kirja kertoo. Psykologinen elämäkerta on vasta se muoto, johon Hesse on kertomuksensa kirjoittanut. Ja on mitä luonnollisinta, että Hesse kirjoittaa psykologiaa omasta itsestään. Hän kirjoittaa Josef Knechtistä tavalla, joka on niin uskottava, että kyseinen henkilö olisi todella voinut olla, tai voisi joskus tulevaisuudessa olla olemassa.

Se mistä Hesse todella kirjoittaa, on jotain sellaista, josta Hesse tietysti itse olisi voinut esittää ja ehkä esittikin näkemyksiään. Jokainen lukija, jokainen tuleva lukijapolvi lukee Lasihelmipelin kuitenkin omista lähtökohdistaan, oman aikakautensa lähtökohdista. Parhaat kaunokirjalliset teokset ovat parhaita juuri siksi, että ne avautuvat aina uudella tavalla uusille lukijoille ja uusien aikakausien lukijoille. Ne avautuvat tavalla, jota kirjailija ei ole tietoisesti kirjaansa rakentanut ja jota hän ei mitenkään ole pystynyt edes ennakoimaan.

Se mistä Hesse minun mielestäni kirjoittaa, on maailman kulttuurin tila ja sen yhdentymisen mahdollisuudet. Hesse tunsikin hyvin länsimaista kirjallisuutta ja musiikkia. Hän perehtyi myös itämaiseen kulttuuriin, erityisesti Intian filosofia oli hänelle läheistä. Yksi Intian filosofian keskeisiä käsitteitä on *ekavakyata*, tiedon ykseys (asiasta tarkemmin jäljempänä). Mileck ei tätä käsitettä mainitse, mutta sen on täytynyt olla Hesselle tuttu. Ekavakyatan mukaan tieto on yksi ja

sen valossa Hessen tapa yhdistää lasihelmipelin abstraktissa leikissä kaikki henkisen kulttuurin muodot tuntuu luontevalta.

Mutta mitä kulttuurista sitten lopulta jää jäljelle? Voisiko Hesse esimerkiksi hyväksyä Kasackin ajatukset murenevista kirjakasoista ja vainajien maailman pitämästä lopullisesta, tuonpuoleisesta kirjanpidosta? Mielestäni Hessen johtopäätös on omalla tavallaan elämänmyönteisempi. Sen ymmärtämiseksi on kuitenkin palautettava mieliin Lasihelmipelin pääkertomuksen loppuhuipennus.

Kuten muistamme, päähenkilö, pelimestari Josef Knecht luopuu vapaaehtoisesti korkeasta virastaan ja siirtyy vanhan ystävänsä perheeseen kotiopettajaksi. Oppilaana on lahjakas mutta hemmoteltu Tito, joka samalla sekä arastelee kuuluisaa opettajaansa että uhmakkaasti vastustaa tätä kaikin mahdollisin keinoin. Jo toisen päivän aamuna Tito menee opettajansa kanssa uimaretkelle pienen vuorisjärven rantaan. Tito hyppää ensin veteen ja houkuttelee opettajan peräänsä. Opettaja sukeltaa veteen mutta huomaa välittömästi, että vesi on jäätävän kylmää. Opettaja kamppailee vedessä aikansa, mutta kylmyys voittaa ja nääntynyt vanha mies vaipuu lopulta syvyyksiin. Titon mietteet tilanteen selvittyä ovat toistamisen arvoiset:

Voi surkeus, Tito ajatteli, olen syyppää hänen kuolemaansa! Vasta nyt, kun Titon ei enää ollut tarpeen varjella ylpeyttään eikä tehdä vastarintaa, hän tunsu kipeässä pelästyneessä sydämessään, miten paljon hän jo oli tuosta miehestä pitänyt. Kun hän kaikesta huolimatta ei voinut olla katsomatta itseään osasylliseksi mestarin kuolemaan, hänet valtasi pyhänä väristykseenä aavistus, että tämä syyllisyys muuttaisi hänet ja hänen elämänsä ja vaatisi häneltä paljon enemmän kuin hän oli siihen mennessä koskaan vaatinut itseltään. (Hesse 1943, 410)

Kuvattuun loppukohtaukseen päätynyt kehitysvaihe on synnyttänyt suuren määrän tulkintoja, jotka vaihtelevat jyrkän kielteisestä voimakkaan myönteiseen. Kielteiset tulkinnat ovat korostaneet Hessen kehitysuskon murtumista ja pessimismin voittamista. Myönteisissä tulkinnoissa on nähty kasvun ja uuden aloittamisen näkökulma. Mileck sanoo yhdessä kohdassa, että: ”Tito hämmentyy ja järkyttyy, mutta myös vakuuttuu, että tragedia tekee hänestä paremman ihmisen” (Mileck 1980, s. 276). Tämä on kuitenkin Mileckille luoteenomaista psykologisointia, joka ei tuo selvyyttä loppuhuipennukseen.

Mileck esittää huipennukselle myös toisenlaisen tulkinnan. Hän päätelee, että Titosta kasvaa vähitellen merkittävä yhteiskunnallinen vaikuttaja, joka vie sekä Kastalian (hengen kehityksen) että maakunnan (talouselämän) kehitystä eteenpäin ja pelastaa lopulta eurooppalaisen kulttuurin umpikujaan ajautumiselta. Tämä on kuitenkin hiukan liioiteltu tulkinta, johon Hessen teksti ei välttämättä anna perusteita.

Oma tulkintani perustuu ideaan rinnastaa Kasackin ja Hessen ajatukset tiedollisen kulttuurin varsinaisesta ytimeä. Jos viedään aivan äärimmilleen kysymys siitä, mitä todella jää jäljelle ihmisen ponnisteluista kulttuurin kehityksen ja henkisen kasvun mielessä, on selvää, että kyseessä ei ole jokin yksittäinen informaation viipale eikä edes hyvin huollettu informaatiovaranto. Se mikä ainoastaan jää jäljelle, on eräänlainen viestikapula, haaste tai vähimmillään innoituksen kipinä. Se nimittäin on se ainoa asia, jonka Tito perii opettajaltaan: ei informaatiota, ei tietoa, vaan värisyttäväv aavistuksen velvoitteesta, joka ”muuttaisi hänet ja hänen elämänsä ja vaatisi häneltä paljon enemmän kuin hän oli siihen mennessä koskaan vaatinut itseltään”.

Jos Hessen tuotantoa lukee edellä esitetyn idean läpi, käy selväksi, että kyse ei todellakaan ole psykologisen henkilöhistorian kirjoittamisesta kerta toisensa jälkeen. Kyse on henkisessä mielessä kutsutuksi tulemisesta ja haasteeseen vastaamisesta. Kyseessä on sama aavistuksenomainen historian — voisiko sanoa hegeliläisen itsensä tietoisuutta etsivän Hengen — tarjoma haaste, jonka velvoitteen myös Mika Waltarin Turms niin sävähdyttävällä tavalla tunnistaa.

Hessen tuotanto edustaa puhdasoppisella tavalla sitä kaunokirjallisuuden lajia, josta Charles Taylor kirjassaan *The Sources of the Self* käyttää nimitystä epifaaninen taide (Taylor 1989, 419–493). Sana *epiphany* tarkoittaa kirjaimellisesti ilmestystä ja suurella alkukirjaimella kirjoitettuna loppiaista. Taylor tarkoittaa sillä tässä yhteydessä sellaista kirjallisuutta, joka taiteellisen oivalluksen keinoin pystyy jollakin tavoin vastaamaan ihmisen olemassaolon tarkoitusta koskevaan ikuiseen kysymykseen. Kyse ei ole uskonnollisesta kirjallisuudesta eikä uskonno(i)sta vastauksena tähän kysymykseen.¹

¹Monet arvelut Taylorin omasta mahdollisesta uskonnollisuudesta ovat varsinkin hänen *Hegel*-kirjansa (1977) pohjalta liian yksioikoisia (ks. esim. Juha Sihvolan esipuhe Taylorin suomennettuun pikkuteokseen *Autenttisuuden etiikka* 1995).

Hesse vastaa tuotannollaan ihmisyyden (itsen) lähteitä koskevaan kysymykseen tavalla, joka suoraan vetoaa tähän itseen (itseyyteen). Käsillä ovat tavallaan kysymykset, joita on hyvin vaikea artikuloida ja vastaukset, joita on vielä vaikeampi artikuloida. Taylorin mukaan vain epifaaninen taide pystyy antamaan vastauksia näihin kysymyksiin. En luullakseni tee Taylorille suurtakaan vääryyttä, jos väitän, että hänen tarkastelemissaan kysymykset ovat pysyviä ja ikuisia, vastaukset sen sijaan ovat kontingentteja ja historiallisesti muuttuvia.

Hegelin ajattelutapaa noudatellen voisi todeta, että uskonnot ovat tietyn historiallisen kehitysvaiheen vastausyritys Hengen itsetiedostusta koskevaan ongelmaan. Niiden validisuus nykyajan ihmisten kannalta on jo vähintäänkin kyseenalainen. Se kysymys, johon uskonnot ovat aikanaan olleet vastaus, ei ole mihinkään kadonnut eikä sen merkitys ole vähentynyt. Nyt vain kaivataan uusia vastauksia. Ehkäpä kaivataan myös niitä historian viekkauksen aika-ajoin esille nostamia poikkeusihmisiä (Sokrates, Jeesus), jotka näitä vastauksia kykenevät uudessa historiallisessa tilanteessa muotoilemaan.

Ranganathan ja tiedon ykseys

Palatkaamme ajatukseen tiedon ykseydestä eli Intian filosofian käsitteeseen *ekavakyata*. Se on oleellisella tavalla vaikuttanut varsinkin Ranganathanin ajatteluun, joten ensin muutama sana Ranganathanista henkilönä.

Intialainen matemaatikko ja kirjastotieteen tutkija *Shiyali Rammamrita Ranganathan* eli vuosina 1892–1972 (Ranganathan 1992). Hän opiskeli Madrasissa matematiikkaa ja valmistui opettajaksi vuonna 1917. Hän toimi opettajana vuoteen 1923 asti, loppuajan matematiikan apulaisprofessorina Madrasin Presidency Collegessa. Hän piti kyllä opettamisesta mutta osallistui samalla aktiivisesti moniin järjestötehtäviin ja hajotti voimiaan liikaa. Ystävien painostus sai hänet hakemaan Madrasin yliopiston juuri perustettua kirjastonhoitajan tointa. Ranganathan valittiin tehtävään 900 hakijan joukosta. Kirjastonhoitajan työstä hän ei tuolloin tiennyt vielä mitään.

Ranganathan aloitti kirjastonhoitajana Madrasin yliopistossa vuoden 1924 alussa. Hänen kokemuksensa kirjastotyöstä olivat aluksi niin masentavia ja hän ehti jo kysellä pääsisikö hän takaisin opetus-tehtäviin. Hänelle luvattiin, että jos hän Englannin matkan jälkeenkin

on vielä samaa mieltä, hän voisi niin tehdä. Opettajan vakanssi pidettäisiin avoinna hänen paluutaan odottamassa. Englannin matka muutti kuitenkin Ranganathanin käsitykset. Hän oleskeli Englannissa syyskuusta 1924 heinäkuuhun 1925. Hänen pääasiallinen työskentelypaikkansa oli British Museumin kirjasto mutta hän vieraili oleskelunsa aikana lukemattomissa kirjastoissa, opiskeli Lontoon yliopiston kirjastokoulussa, tutustui kirjastotieteelliseen kirjallisuuteen ja oppi tuntemaan monet englantilaisista kirjastoalan merkkihenkilöistä.

Palattuaan Madraasiin heinäkuussa 1925 Ranganathan ryhtyi organisoimaan uudelleen yliopiston kirjastoa ja aloitti samalla laajamittaisen opetus- ja tutkimustyön, joka jatkui läpi hänen elämänsä. Ranganathan toimi Madrasissa vuoteen 1945 saakka, jolloin hän luopui virastaan ja ajatteli keskittyä tutkimustyöhönsä. Häntä tarvittiin kuitenkin muualla. Ensin hän järjesteli parin vuoden ajan Banarasin hindujen yliopiston kirjastoa, sitten hän siirtyi Delhin yliopistoon. Vuosien 1954 ja 1957 välisen ajan Ranganathan työskenteli Zürichissä. Sieltä hän palasi Intiaan, Bangaloreen, jossa hän vietti loppuelämänsä. Tähän ajanjaksoon osuu Ranganathanin uran kohokohta. Bangaloreen perustettiin Intian tilastokeskuksen alaisuuteen kuuluva Dokumentaation tutkimus- ja koulutuskeskus, jonka johtajana ja professorina Ranganathan toimi lähes viiden vuoden ajan.

Ranganathan tutki, opetti ja kirjoitti lähes kaikista mahdollisista kirjastotieteen alaan kuuluvista kysymyksistä. Hän kuuluu kirjastotieteen perustajiin ja on omalla tavallaan yksi sen kiistattomista huipusta. Hän käsitteli kirjoituksissaan sekä täysin käytännöllisiä asioita (hyllyjen korkeudet ja käytävien leveydet hyllyjen välissä) että puhtaan teoreettisia ja abstrakteja kysymyksiä (tiedon luokittelu fasettien avulla, jotka pohjautuvat ikivanhoihin Veda-uskon kirjoituksiin). Ranganathanin tuotanto kokonaisuudessaan on erittäin laaja, siihen sisältyy 60 kirjaa ja 2000 artikkelia (Satija 1987).

Ranganathan sai opetus- ja tutkimustyöstään runsaasti sekä ulkomaista että kotimaista tunnustusta. Hänet promovoiitiin kunniatohtoriksi Delhin yliopistossa vuonna 1948 samalla kertaa pääministeri Jawaharlal Nehrun kanssa. Vuonna 1965 Intian hallitus nimitti hänet elinikäiseksi kansalliseksi tutkimusprofessoriksi, mikä on Intian korkein akateeminen tunnustus. Nimityshetkellä tutkimusprofessoreita oli koko Intiassa yhteensä vain viisi.

Parhaiten Ranganathan tunnetaan viidestä kirjastotieteen laista², jotka kuuluvat seuraavasti (Ranganathan 1963b; Kuronen 1996):

1. *Books are for use / Kirjat ovat käyttöä varten.*
2. *Every reader his book / Jokaiselle lukijalle kirja.*
3. *Every book its reader / Jokaiselle kirjalle lukija.*
4. *Save the time of the reader / Säästä lukijan aikaa.*
5. *Library is a growing organism / Kirjasto on kasvava organismi.*

Lait ovat lyhyitä ja petollisella tavalla yksinkertaisia. Niiden huomioon ottaminen kirjastotoimintaa ja kirjastoja organisoitaessa on kaikkea muuta kuin yksinkertainen asia. Monien maiden kirjastopoliittisissa julkilausumissa lakien periaatteet tulevat kirjatuiksi. Käytännössä lakien sisältämistä velvoitteista ollaan kuitenkin vielä kaukana.

Ranganathanin mukaan kirjastotieteen lakien perustana on tiedon ykseys, *ekavakyata* (unity). Ykseyden ajatus on peräisin Veda-kirjoituksista. Sen merkityksestä Ranganathanille antaa selkeän käsityksen seuraava sitaatti:

He [Professor S. Kuppuswami Sastriar] used to say that all knowledge was one. The Vedas form, in a sense, a single sentence. So does every chapter of it form a single sentence; and of course, every sentence in it is a single sentence.

When Providence transferred my field of interest from Mathematics to Library Science, this ekavakyata tradition of the Vedic ancestors demonstrated in daily life of my Professor [Edward B. Ross], came with me. When I spent a year wandering amidst diverse libraries in Great Britain in 1924–25 to prepare myself for my new life, the light of this ekavakyata

²Kaikki kirjastotiedettä opiskelleet suomalaiset tuntevat Ranganathanin nimen ja tietävät ainakin jotakin hänen perusajatuksistaan. Ritva Sievänen-Allen on esitellyt Ranganathanin ideoita tiedon muodostumisesta, kaksoispisteluoikitusta sekä kirjastotieteen lait (Sievänen-Allen 1978). Outi Meriläinen on esitellyt tarkemmin Ranganathanin luokitusteoriaa ja kaksoispisteluokitusta (Meriläinen 1984). Marjatta Okko on pohtinut geologiasta otettujen termien käyttöä Ranganathanin tiedon kasvua koskevissa teksteissä ja erityisesti näiden termien suomentamisen ongelmallisuutta (Okko 1992).

principle was disclosing the minutest imaginable details in library practice. It illuminated each of them, and at the same time threw them into a coherent whole. I felt the ekavakyata pervading all that I saw in the British library world and all that I read in the splendid library on Library Science found in the School of Librarianship of the University College, London. I still find it guiding me in all my thought and life. I often realise that even apparently trivial occurrences are organically fused into a single life-experience. Occasionally when immersed in thinking out ideas, all the long years of life fuse into a single moment. Such is the potency of ekavakyata . . . The Five Laws of library science is a verbal record of the ekavakyata of library practice and science, as it revealed itself to me (Ranganathan 1963a).³

Majid Tehranian ja erilaiset tietämisen tarpeet

Majid Tehranian on iranilaissyntyinen monipuolinen viestinnän ammattilainen. Hän esittää kirjassaan *Technologies of Power: Information Machines and Democratic Prospects* joukon Habermasilta peräisin olevia kommunikatiivisen toiminnan käsitteiden ja rakenteiden jaotteluja täydentäen niitä omilla näkemyksillään. Tehranian toteaa, että Habermasin ajattelutavassa on vahva, valistuksen ajalta periytyvä usko jatkuvasti etenevään edistykseen. Tehranianin mukaan Habermasin teoreettinen lähestymistapa on kyllä sinänsä hyödyllinen, mutta mikään ei takaa kehitysprosessin etenemistä. Viimeistään päätyneen vuosisadan kauheudet riittävät todistamaan, että historia ei *kehity* mitenkään väistämättömällä tavalla. Muutokset voivat tapahtua myös selvästi huonompaan suuntaan. Selitykseksi tähän Tehranian esittää mielenkiintoisen oppimisen tyypittelyn.

Tehranian puhuu kasautuvasta, uudistavasta ja muuntavasta oppimisesta (additive, regenerative, transformative) (Tehranian 1990, 43). Hän ei usko Comten esittämään jaotteluun, jonka mukaisesti ihmisen oppiminen kehittyy historiallisesti mytologisesta teologisen

³Siteeraus Pauline A. Athertonin teoksesta (Atherton 1973, s. 146–147).

kautta tieteelliseen. Ihminen tarvitsee näitä kaikkia jatkuvasti. Myytien moniselitteisyys ei ole mitenkään ristiriidassa tieteellisen tiedon kanssa, myytit täydentävät tiedettä. Myytit, uskonnot ja tiede tyydyttävät ihmisten erilaisia tietämisen tarpeita. Myytit liittyvät ihmillisen solidaarisuuden tarpeisiin, uskontojen avulla on perusteltavissa sellaiset eettiset normit, joille ei löydy tieteellistä selitystä. Tieteellinen tieto kertoo ihmisestä luonnon osana — myös ihmisestä itsestään.

Jos jokin tietämisen hierarkia olisi löydettävissä, se liittyisi Teheranianin mukaan etenevään kehitykseen kasautuvasta tiedosta uudistavan tiedon kautta muuntavaan tietoon. Kasautuva tieto ja siihen perustuva oppiminen (tieteellinen ja teknologinen) on yksinkertaisin oppimisen muoto. Kasautuva tieto on kumulatiivista ja logiikan lakien säätelemää. Uudistava tieto ja sen oppiminen ovat oleellisesti monimutkaisempia. Siinä tarvitaan psykososiaalisia voimia. Jokainen sukupolvi joutuu omien kokemustensa ja kärsimystensä kautta uudelleen oppimaan ja uudelleen luomaan edeltävien sukupolvien moraalisesti tietämisen tason. Muuntava tieto ja oppiminen ovat vieläkin vaikeampia. Historian kulun henkiset ja moraaliset hyppäykset saattavat vaatia jopa geneettisiä muutoksia. Hammurabin lait, kymmenen käskyä, Buddhan neljä tietä, Jeesuksen vuorisaarna ja YK:n ihmisoikeuksien julistus ovat sellaisia hyppäyksiä, jotka jättävät varjoonsa kaiken kasautuvan ja uudistavan tiedon.

Informaatiosta tietoon

”Tietämisen portaat” nimetään usein seuraavasti: data, informaatio, tieto, ymmärrys ja viisaus. Kaksi ensiksi mainittua ovat ihmisen tajunnan kannalta ulkoisia, kolme jälkimmäistä kuuluvat yksinomaan tajunnan piiriin. Se tietoyhteiskunta, tai oikeammin: informaatioyhteiskunta, jota Euroopan unioni ja Suomen valtiovalta ovat rakentamassa, keskittyy ensisijaisesti informaation teolliseen tuottamiseen ja kauppaan. Niin uskomattomalta kuin sen täytyy kuulostaa, EU puhuu tässä yhteydessä sisältöteollisuudesta (content industry).

Jos hylätään ajatus nopeasti kasvavan informaatiovuoren siunauksellisuudesta jäljelle jää kuitenkin kysymys niiden portaiden korkeudesta, jotka johtavat informaatiosta tiedon ja ymmärryksen kautta

viisauteen. Onko niin, että näiden portaiden kiipeäminen vaatii kulkemista *unen ja hulluuden kapealla rajalla*, kuten Kasack ajattelee? Vai onko niin, että koko ajatus hyvin järjestetystä kulttuurisesta perinnöstä on pelkkä lasihelmipelin kaltainen allegoria, jonka innoittava vaikutus perustuu enemmän velvoitteeseen kuin informaatioon? Vai voisiko olla niin, että intialaisen Ranganathanin ja iranilaissyntyisen Tehranianin ajatuksia yhdistämällä voitaisiin hahmotella tiedon ykseyden varaan rakentuva hitaan, monitasoisen oppimisen rakennelma?

Tämä viimeksi mainittu vaikuttaa sekä lohdulliselta että jatkokehittelyn kannalta hedelmälliseltä. Siinä on nähtävissä yhtäläisyyksiä tapaan, jolla Hegel määrittelee eettisen ja moraalisen välisen rajalinjan (Taylor 1977). Hegelin eettinen maailma (Sittlichkeit, siveellisyys) koostuu yhteisön (valtion) hyväksymistä normeista ja sovinnaisista käyttäytymissäännöistä. Niiden omaksumisen ja noudattamisen kautta yksilöt uusintavat (uudelleen luovat) eettisen alueen. Moraalin alueella (Moralität) yksilö joutuu luovalla tavalla soveltamaan eettisiä normeja henkilösuhteisiin liittyvissä ongelmissa. Aika-ajoin käy kuitenkin niin, että yhteisöllinen etiikka rappeutuu ja historia viekkaudessaan joutuu tuottamaan poikkeusyksilöitä eettisten normien uusimiseksi. Hegelin useimmin mainitsemat poikkeusyksilöt ovat Sokrates ja Jeesus. Yhtymäkohta Tehranianin ajatteluun on ilmeinen vaikka Tehranian ensisijaisena lähteenään mainitseekin Habermasin kantilaisvaikutteisen teoksen tiedonintresseistä (Habermas 1987).

Informaation teollisen tuotannon voimakkaalla lisäämisellä ja ihmisten tiedollisella oppimisella ei välttämättä ole mitään yhtymäkohtaa. Informaation lisääntyessä tietäminen ei lisäännä. Uusien asioiden omaksuminen vie aina oman aikansa. Syvällisin viisaus kehittyy hyvin hitaasti ja sen kasvu tapahtuu historiallisessa mielessä hyppäyksinä aivan kuten Hegel ja Tehranian sanovat. Vanhoihin teksteihin kirjatun viisauden omaksuminen tiedoksi on tietoisien kasvatuksen ja koulutuksen ongelma. Tiedon jalostuminen ymmärrykseksi on henkilökohtainen koko elämän ajan jatkuva kasvun prosessi. Ymmärryksen puhkeaminen viisaudeksi on jotain sellaista, josta useimpien meistä on turha edes haaveilla. Sitä on kuitenkin tunnetun historian aikana esiintynyt ja sen vuoksi varovainen optimismi Hessen ja Tehranianin tarkoittamassa mielessä on perusteltua.

Lähdeluettelo

- Atherton, Pauline A. (1973). *Putting Knowledge to Work. An American View of Ranganathan's Five Laws of Library Science*. Delhi: Vikas Publishing House.
- Habermas, Jürgen (1987). *Knowledge and Human Interests*. Translated by Jeremy J. Shapiro. Cambridge: Polity Press.
- Hesse, Hermann (1972 [1943]). *Lasihelmipeli. Magister ludi Josef Knechtin elämän kuvaus ja Knechtin jälkeenyäneet kirjoitukset julkaissut Hermann Hesse*. Suomentanut Kai Kaila. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Kasack, Hermann (1952 [1947]). *Kaupunki virran takana*. Suomentanut Kristiina Kivivuori. Tekijän luvalla lyhentänyt C.-A. von Willebrand. Porvoo: WSOY.
- Kuronen, Timo (1996). *Ranganathanin lait ja virtuaalikirjasto*. Finnish Information Studies 4, Tampere – Åbo – Oulu.
- Meriläinen, Outi (1984). *Perustiedot kirjastoluokituksen ymmärtämiseksi*. Helsinki: Kirjastopalvelu.
- Mileck, Joseph (1980). *Hermann Hesse*. Tekijän luvalla lyhentäen suomentanut Kai Kaila. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Okko, Marjatta (1992). Ranganathanin tiedon kasvun malleista ja käsitteellisten lainojen ymmärrettävyydestä. *Kirjastotiede ja informatiikka*, 11(2):53–60.
- Ranganathan, S. R. (1963a). *Documentation and its Facets*. Bombay: Asia Publishing House.
- Ranganathan, S. R. (1963b). *The Five Laws of Library Science*. Bombay: Asia Publishing House, second edition.
- Ranganathan, S. R. (1992). *A Librarian Looks Back. An Autobiography of Dr. S. R. Ranganathan*. Appended with an evaluation of his life and work by prof. P. N. Kaula. New Delhi: ABC Publishing House.

- Satija, Mohinder Partap (1987). Sources of research on Ranganathan. *International Library Review*, 19(3):311–320.
- Sievänen-Allen, Ritva (1978). *Johdatus kirjastotieteeseen ja informaatiikkaan*. Helsinki: Otava.
- Taylor, Charles (1977). *Hegel*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Taylor, Charles (1989). *The Sources of the Self. The Making of Modern Identity*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
- Taylor, Charles (1995). *Autenttisuuden etiikka*. Suomentanut Timo Soukola. Esipuhe Juha Sihvola. Helsinki: Gaudeamus.
- Tehrani, Majid (1990). *Technologies of Power. Information Machines and Democratic Prospects*. Norwood, N.J.: Ablex.